

Nr 19

Utlåtande i anledning av väckta motioner om utredning och förslag i frågan om full sysselsättning och trygghet i anställningen.

I två inom riksdagen väckta, till bankoutskottet hänvisade likalydande motioner, nr 118 i första kammaren av herr *Olsson, Erik, m. fl.* och nr 139 i andra kammaren av herr *Nilsson* i Östersund *m. fl.* har föreslagits, att en utredning med det snaraste måtte tillsättas i avsikt att så snabbt som möjligt komma med förslag i den för många anställda och för samhället som helhet så betydelsefulla frågan om full sysselsättning och trygghet i anställningen.

Beträffande motiveringen för motionärernas yrkande hänvisas till motionen II:139.

Över motionerna har yttrande i vederbörlig ordning inhämtats från *arbetsmarknadsstyrelsen* och *länsstyrelsen i Jämtlands län*, varjämte tillfälle beretts *Landsorganisationen*, *Svenska arbetsgivareföreningen* och *Marma-Långrörs Aktiebolag* att avgiva yttrande i ärendet. Till länsstyrelsens i Jämtlands län yttrande har fogats yttrande av *kommunalnämnden i Undersåker*.

Marma-Långrörs Aktiebolag har ingående redogjort för utvecklingen vid Tegeforsfabriken — som bildar bakgrunden till motionärernas yrkande — alltsedan bolagets förvärv av densamma 1950. Till yttrandet har fogats dels en utredning angående virkestillgången inom AB Tegefors Verks fångstområde, dels ock en inom Bohlins Revisionsbyrå Aktiebolag företagen granskning av den av motionärerna åberopade av jägmästare Christian Kaijser på Landskommunernas förbunds uppdrag utförda utredningen om Tegeforsverken.

Sammanfattningsvis anför bolaget att den hittillsvarande rörelsen i Järpen icke varit lönsam, att inom det disponibla fångstområdet underlag icke finnes för tillverkning av mer än 13 000 ton sulfitmassa per år och att ombyggande av fabriken i Järpen till en modern och effektiv sulfitfabrik till följd av företagsamhetens ringa storlek icke kan göras ekonomiskt lönsam.

Rörande det sätt på vilket omställningen i Järpen ägt rum meddelar bolaget följande.

Vid sammanträde med företagsnämnden den 2 oktober 1956 tillkännagav företagsledningen för första gången, att tillverkningen av sulfitmassa skulle upphöra. Samtidigt meddelas, att omfattande utredningar pågingo för att utröna, hur fabriksanläggningen i fortsättningen bäst skulle kunna utnyttjas. Från företagsledningens sida deklarerades, att man skulle göra allt för att försöka genomföra omställningen utan några allvarligare konsekvenser för de anställda. Man räknade med att utredningarna om den fortsatta verksamheten skulle slutföras under våren 1957. Tillverkningen av sulfitmassa skulle fortsätta över vintern, varefter man skulle påbörja rivningen av de anläggningar, som icke kunde utnyttjas för en fortsatt verksamhet. Avsikten var, att bolagets arbetare skulle användas för rivningsarbetena och samtliga anställda garanterades sysselsättning under ett år framåt. Under hösten 1957 skulle bolaget igångsätta ett provisoriskt sliperi i Järpen.

I företagsnämndssammanträdet deltog bland andra landshövdingarna och länsarbetsdirektörerna i Jämtlands och Gävleborgs län samt generaldirektören i arbetsmarknadsstyrelsen.

Vid ett nytt företagsnämndssammanträde några veckor senare lämnades ytterligare informationer om de spörsmål, som sammanhänge med Tegeforsfabrikens framtida verksamhet. De ingående tekniska och ekonomiska utredningarna, vilka bland annat syftade till att utreda förutsättningarna för att ombygga anläggningen till pappersbruk arbetande på slipmassebas, visade sig mer tidskrävande än man från början hade räknat med. Vid ett sammanträde med företagsnämnden i mars 1957 meddelas, att utredningarna började närma sig slutet och att vidare informationer skulle lämnas så snart utredningarna voro slutförda. Tidpunkten för upphörandet med tillverkning av sulfitmassa framflyttades till månadsskiftet augusti—september 1957. Utredningarna slutfördes under första halvåret 1957 och vid ett företagsnämndssammanträde den 24 juni 1957 meddelades, att bolaget i enlighet med vad som tidigare förutskickats skulle inrätta ett provisoriskt träsliperi i Järpen och att detta under vissa förutsättningar skulle bli permanent. Förutsättningarna härför voro, att den massa, som framställdes vid sliperiet, blev av tillfredsställande kvalitet och produktionen sålunda kunde göras lönsam samt att bolaget fick möjlighet att för ändamålet utnyttja sin tidigare avsatta investeringsfond. Samtidigt tillkännagavs, att kostnaderna för ett pappersbruk skulle bli av sådan storleksordning, att bolaget icke kunde genomföra ett dylikt projekt. En av de förutsättningar, som uppställdes för ett permanent sliperi, har senare uppfyllts genom att arbetsmarknadsstyrelsen medgivit bolaget att använda sin investeringsfond för uppförandet av ett permanent sliperi i Järpen.

Den 1 juli 1957 ägde ett nytt sammanträde rum med företagsnämnden. Härvid diskuterades ingående de personaldispositioner, som måste vidtagas i anledning av den förestående driftsomläggningen. Av den till ca 150 man uppgående arbetsstyrkan beräknades 90 man kunna sysselsättas med ombyggnadsarbetena. Genom pensioneringar skulle denna arbetsstyrka under de närmaste åren successivt komma att reduceras till det antal, som kunde sysselsättas i sliperiet. Samtliga övriga arbetare förutom 10 man erbjöds anställning vid andra anläggningar inom koncernen. Av de 10 förtidspensionerades 4, medan de övriga 6, som anställdes under de sista åren, sades upp. Flertalet av dem, som erbjöds anställning vid andra anläggningar inom koncernen, accepterade emellertid icke detta erbjudande. Sålunda erbjöds exempelvis 28 man arbete vid bolagets sulfitfabrik i Vallvik, varav

endast 8 accepterade. Bolaget hade i samband med införandet av kontinuerlig drift under flera månader hållit platser obesatta i Vallvik i avsikt att bereda friställd arbetskraft i Järpen sysselsättning vid denna fabrik. Uttagningen av de 90 arbetare, som kunde beredas fortsatt anställning vid Tegeforsfabriken, skedde i samråd med företagsnämnden och fackföreningen. Samtliga egnahemsägare erbjöds fortsatt anställning antingen vid Tegeforsfabriken eller Tegefors skogsförvaltning.

Den 1 september i fjol upphörde tillverkningen av sulfitmassa. Samtliga anställda erhöilo full lön för september månad. Härutöver erhöilo de, som icke kunde beredas fortsatt sysselsättning inom koncernen, avgångspremier, vilka beräknats med hänsyn till den anställdes ålder och anställningstid. Exempelvis erhöil en arbetare, som varit anställd i 20 år eller mera och som hade fyllt 60 år, en avgångspremie på 350 kronor per anställningsår. En arbetare med motsvarande anställningstid, som var i åldern 55—59 år, erhöil 300 kronor per anställningsår. De högsta avgångspremierna uppgingo till mellan 17 000 och 18 000 kronor. Premier utbetalades även till dem, som avböjt av bolaget erbjuden annan anställning inom koncernen. Till dem, som accepterat anställning vid bolagets anläggningar i Hälsingland, utbetalades flyttningsbidrag med 1 000 kronor för gifta och 600 kronor för ogifta, varjämte de erhöilo fri transport av flyttsaker.

Omedelbart efter att tillverkningen av sulfitmassa hade upphört påbörjades ombyggnadsarbetena för iordningställandet av ett träsliperi. Byggnadsarbetena ha fortgått alltsedan dess och beräknas vara avslutade under innevarande månad.

Under tiden för ombyggnadsarbetena ha vid olika företagsnämndssammanträden informationer lämnats till de anställda om det blivande träsliperiet. Den senaste månaden har fabriken personal utbildats för den nya verksamheten. Utbildningen har skett på arbetstid och mot betalning. Överenskommelse har träffats med fackföreningen om kontinuerlig drift vid sliperiet.

Den nu i det närmaste fullbordade omställningen till träsliperi har skett i samråd med länsmyndigheterna, arbetsmarknadsstyrelsen och Industriens produktionsråd. Efter den första informationen i oktober 1956 ha vid olika tillfällen berörda myndigheter informerats om händelseutvecklingen. Sålunda besökte bland annat representanter för bolagets styrelse samt bolagets verkställande direktör i maj 1957 generaldirektören i arbetsmarknadsstyrelsen för att lämna informationer om de då föreliggande utredningsresultaten samt för att samråda om den framtida verksamheten vid Tegeforsfabriken. Vid flera tillfällen därefter har ärendet diskuterats mellan representanter för arbetsmarknadsstyrelsen och företagsledningen. Med såväl landshövdingen som länsarbetsdirektören i Jämtlands län ha överläggningar rörande Tegeforsfabriken framtid ägt rum vid skilda tillfällen. Industriens produktionsråd har under hela omställningsperioden följt ärendets utveckling.

Vid företagsnämndssammanträdet i oktober 1956, då företagsledningen för första gången tillkännagav, att sulfitmassetillverkningen skulle upphöra, var ordföranden i Järpens municipalfullmäktige närvarande. Några veckor senare lämnades informationer om den planerade omläggningen till ordföranden i Undersäkers kommunalfullmäktige samt till arbetsförmedlingens föreståndare i Järpen. I anslutning till företagsnämndssammanträdet i juni i fjol, då planerna för den framtida verksamheten i Järpen fram-

lades, hade en konferens anordnats, vartill representanter för Undersåkers kommun och Järpens municipalsamhälle hade inbjudits. I en skrivelse av den 20 augusti 1957 — d. v. s. tio dagar innan driften enligt beskedet den 24 juni 1957 skulle upphöra — till ordföranden i bolagets styrelse hemställde representanter för de kommunala myndigheterna om ett sammanträde, »innan planerade rivningar vid Tegefors verk påbörjades». En dylik framställning faller på sin egen orimlighet; att de årslånga utredningar, som bolaget bedrivit i Tegeforsfrågan, skulle plötsligt kunna ändras några få dagar före det att ombyggnaderna skulle igångsättas, fanns naturligtvis ingen möjlighet för. Under första hälften av december månad 1957 voro representanter för de kommunala myndigheterna kallade till en informationsöverläggning i Stockholm, varvid en detaljerad redogörelse lämnades för bolagets ombyggnadsplaner. I överläggningen deltog även en representant för Svenska Landskommunernas förbund.

Representanter för pressen voro inbjudna till företagsnämndssammanträdet i oktober 1956. Vidare var en presskonferens anordnad i samband med företagsnämndssammanträdet i juni i följ, varvid pressen informerades om resultatet av de utredningar, som verkstälts, samt om ombyggnaden till sliperi.

Marma-Långrörs AB har i sitt yttrande vidare lämnat upplysningar rörande den nya tillverkningen i Järpen som avser en speciell typ av slipmassa.

Svenska arbetsgivareföreningen har under hänvisning till bolagets yttrande förklarat sig ha den bestämda uppfattningen, att det sätt, varpå driftsomläggningen genomförts vid Tegeforsverken, icke ger anledning till kritik utan tvärtom är föredömligt, och vill för en utförligare redovisning av omständigheterna i detta ärende hänvisa till det yttrande över motionerna, som avgivits av Marma-Långrörs AB.

Arbetsmarknadsstyrelsen upplyser bl. a. följande.

Antalet vid Tegefors verk anställda arbetare uppgick vid tidpunkten för varslet om nedläggande av sulfitfabrikationen till omkring 150. Enligt uppgift per den 15 februari i år var då 87 fortfarande anställda. Samtliga övriga — förutom 4 förtidspensionerade och 6 av de senast anställda — hade erbjudits andra anställningar inom Marma-Långrörs AB. Endast 12 accepterade dock dessa erbjudanden. Situationen per den 15 februari för de 48 man, som inte hade fortsatt anställning vid Tegeforsfabriken, var följande: 24 arbetare hade erhållit annan fast anställning, varav 4 inom länet och 20 i andra län, 4 hade tillfälligt säsongarbete och 7 var placerade i beredskapsarbete, medan 1 var sjuk. Antalet hos arbetsförmedlingen anmälda var 12. Av dessa hade 2 under tiden 19.11 1957—1.2 1958 haft anställning vid annat företag, till vilket de beräknas återgå. Av de övriga arbetslöshetsanmälda var 1 förtidspensionerad och 3 hade varit anvisade beredskapsarbete men återkommit i samband med sjukdom. En av de arbetslösa har senare anvisats beredskapsarbete.

Företaget har i god tid — ca 1 år i förväg — varslat om nedläggningen av sulfitfabrikationen i Järpen. Företaget har därefter hållit kontakt med styrelsen och länsarbetsnämnden i hithörande frågor. Från arbetsmarknadsstyrelsens sida har vid de överläggningar, som förekommit framhållits

betydelsen att bevara en industriell produktion i Järpen. Sedan det visat sig att företaget inte ansett sig kunna fortsätta sulfittillverkningen och tankarna på ett pappersbruk skrinlagts, har överläggningarna tagit sikte på att få till stånd ett träsliperi på platsen. Företaget har också som framgått utfäst sig att, sedan utfallet av den tills vidare provisoriskt igångsatta slipmassetillverkningen kunnat studeras, uppföra ett permanent sliperi under förutsättning att för ändamålet finge utnyttjas till investeringsfond avsatta medel. Medgivande härtill har också lämnats av arbetsmarknadsstyrelsen. Samtidigt har från arbetsmarknadsverkets sida åtgärder vidtagits för att så snabbt som möjligt bereda den arbetskraft som friställdes i samband med nedläggningen av sulfittillverkningen annan sysselsättning. Trots att endast en mindre del av de friställda accepterat erbjudanden om överflyttning till andra företag inom Marma-Långrörs AB har detta också i stor utsträckning lyckats. Antalet för dagen arbetslösa bland dem som friställts från företaget är som framgått ringa och utgöres väsentligen av personer som på grund av ålder eller sjukdom för närvarande är svårplacerade.

Innehållet i de motioner, varom här är fråga, ger arbetsmarknadsstyrelsen anledning till följande uttalanden. Motionärerna framhåller särskilt behovet av en vidgad offentlig insyn i de privata bolagen — målet hör enligt motionärerna vara, att den offentliga insynen blir lika omfattande som fallet är med de samhällsägda företagen. Ehuru detta spörsmål i stor utsträckning torde få bedömas från andra synpunkter än dem som styrelsen närmast har att beakta, vill styrelsen under hänvisning till den ovan lämnade redogörelsen här understryka, att kontakterna mellan arbetsmarknadsstyrelsen och dess lokalorgan å ena sidan samt Marma-Långrörs AB å den andra inte aktualiserat detta spörsmål. Ej heller finns det enligt styrelsens mening anledning förmoda, att vidgade bestämmelser härutinnan skulle förändrat utgångsläget för de åtgärder, som i detta sammanhang ankommit på arbetsmarknadsverket.

Länsstyrelsen i Jämtlands län anser sig ej ha anledning att uttala sig om det befogade i den kritik som riktats mot bolagets förfarande i samband med nedläggandet av driften och mot förbindelserna i samband därmed mellan företaget samt de anställda och de kommunala myndigheterna utan hänvisar till de redogörelser, som i särskilda yttranden över motionerna lämnats av arbetsmarknadsstyrelsen och bolaget. Helt allmänt framhåller länsstyrelsen, att nedläggandet av en industri, kring vilken en tätort uppbyggts, ställer såväl de i industrien anställda som kommunen inför stora svårigheter. Det framstår därför som angeläget, att vid ett ifrågasatt nedläggande av en industri successiva upplysningar om industriledningens planer härom lämnas såväl de anställda som berörda kommunala och statliga myndigheter, så att dessa blir i tillfälle att med företaget diskutera uppkommande problem och att överväga lämpliga åtgärder i syfte att motverka olägenheterna av nedläggningen.

Länsstyrelsen framhåller i fortsättningen bl. a., att förhållandena i samband med de industrinedläggelser, som ägt rum inom Jämtlands län, enligt länsstyrelsens mening icke har varit sådana, att det på grund därav kan

framstå som nödvändigt att tillskapa en särskild organisation av det slag motionärerna ifrågasatt.

Undersåkers kommunalnämnd har däremot instämt i de allmänna synpunkter som anförts i motionen och biträder förslaget om en undersökning rörande omständigheterna vid nedläggande av sulfittillverkningen vid Tegefors verk i Järpen.

Beträffande de principiella synpunkter som anföres i motionen uttalar *arbetsmarknadsstyrelsen* följande.

Planeringen av åtgärder vid industrinedläggelser och driftsinskränkningar utgör en central del av styrelsens verksamhet. Av särskild betydelse för en effektiv planering i detta avseende har varit tillkomsten efter kriget av ett varselssystem, varigenom styrelsen och dess lokala organ i god tid kunnat erhålla underrättelse om stundande driftsnedläggelser eller driftsinskränkningar. Vad gäller definitiva driftsnedläggelser av större betydelse, lämnas numera efter överenskommelser med industriens organisationer i regel varsel i mycket god tid, ofta redan $\frac{1}{2}$ —1 år i förväg. De möjligheter, som härigenom erhållits att på ett tidigt stadium dels uppta förhandlingar med berörda företag — oftast i nära samråd med Industriens produktionsråd — beträffande den från arbetsmarknadssynpunkt lämpligaste tidpunkten och formen för avvecklingen, dels förbereda på arbetsmarknadsorganen ankommande åtgärder av olika slag, har enligt styrelsens mening bidragit till att de driftsnedläggelser, som förekommit under efterkrigstiden, kunnat genomföras utan att allvarligare sysselsättningssvårigheter behövt uppstå.

Åtgärderna vid driftsnedläggelser och driftsinskränkningar måste enligt styrelsens mening som sitt primära syfte ha att så snabbt som möjligt bereda den friställda arbetskraften annan sysselsättning på orten eller på annat håll, i syfte att undvika uppkomsten av en lokal arbetslöshet. Där sysselsättning icke kan beredas på orten och inom yrket, kommer därför åtgärder i syfte att underlätta och stimulera en geografisk och yrkesmässig omflyttning av den friställda arbetskraften — genom effektiviserad arbetsförmedlingsverksamhet, rese- och flyttningssbidrag, omskolnings- och utbildningsverksamhet — att bli de primärt mest centrala. Samtidigt får emellertid enligt styrelsens mening inte förbises, att en nedläggning av en industri på en ort — även om möjligheter ges att bereda den direkt berörda personalen annan sysselsättning — kan få svårartade återverkningar på näringslivet och arbetsmarknaden i orten och bygden, nämligen i den mån samhällsbildningen i väsentlig utsträckning byggt på ifrågavarande företag. Det måste i dylika fall, och där förutsättningar i övrigt härför föreligger, framstå som en angelägen uppgift att söka tillföra orten annan verksamhet i stället för den nedlagda.

Styrelsen har också tillmätt åtgärder av lokaliseringspolitisk natur särskild betydelse i samband med driftsnedläggelser. I ett stort antal fall har det varit möjligt att övervinna de svårigheter för näringslivet och arbetsmarknaden på en ort, som en driftsnedläggelse medfört, genom att tillföra orten en ny verksamhet. I många av dessa fall har förutsättningarna varit sådana, att ett annat enskilt industriföretag varit villigt att överta anläggningen utan att särskilda statliga stödåtgärder erfordrats. I andra fall har orten kunnat tillföras en statlig verksamhet. Där ekonomiska stödåtgärder

erfordrats, har särskilt företagarföreningarnas verksamhet varit betydelsefull. Det är enligt styrelsens mening angeläget, att dessa föreningar har erforderliga personella och ekonomiska resurser för att kunna bedriva sitt arbete på ett effektivt sätt. Styrelsen vill här också erinra om det system med statsgaranti för lån till hantverks- och småindustriföretag samt därmed jämförliga företag, som infördes år 1954 bl. a. som ett led i en från det allmännas synpunkter önskvärd lokaliserings- och sysselsättningspolitik och för att i vissa fall skapa ersättning för sysselsättningsmöjligheter, som kunde äventyras genom att företag nedlades. I Tegeforsfallet, där en fullständig driftsnedläggelse skulle ha skapat avsevärda svårigheter för arbetsmarknaden i den berörda bygden, har som framgått av det föregående statligt stöd kunnat lämnas genom att företaget medgivits rätt att utnyttja avsättningar till investeringsfond.

Styrelsen är emellertid medveten om att i vissa lägen andra och mera vittgående ekonomiska stödåtgärder från samhällets sida kan bli påkallade. Enligt styrelsens mening kan det dock icke vara ändamålsenligt att för dessa situationer tillskapa en särskild organisation.

Svenska arbetsgivareföreningen framhåller i detta sammanhang följande.

Ett av ledmotiven i motionärernas framställning synes vara, att industrieföretag, som etablerats på sådana orter, att de fått en dominerande betydelse för bygdens livskraft och utvecklingsbetingelser, skola till varje pris — med eller utan statligt engagemang — uppehålla sin verksamhet även om råvaru- och avsättningsförhållanden ändras i en för företaget ogynnsam riktning. Föreningen delar givetvis uppfattningen, att så belägna företag kunna få ett betydande ansvar i förhållande till trakt och befolkning, men vill framhålla, att det till respektive ort begränsade betraktelsesätt, som motionärerna anlägga, i själva verket är behäftat med mycket stora bristfälligheter från allmänekonomiska synpunkter. Näringslivet måste oavsett vem som är ägare till företagen eller var dessa äro belägna anpassas till ändrade förhållanden beträffande råvaruförsörjning och konjunkturer. Det är allmänt erkänt, att arbetskraftens rörlighet är ett betydelsefullt moment i denna anpassningsprocess. Tanken på att man genom statsövertagande av enskilda företag skulle kunna eliminera behovet av omställningar är orealistisk.

I motionerna spåras även andra tankelinjer. En av dessa är att det fria näringslivet icke skulle vara kapabelt att bedöma en viss produktions eller alternativproduktions lönsamhet eller villigt att undersöka alla möjligheter att utnyttja de värden, som investerats i en viss, av nedläggning hotad industri. Härtill vill föreningen anmärka, att det redan av företagsekonomiska skäl kan förutsättas, att en företagsledning, då den märker, att en viss fabrikation icke längre är lönsam, noggrant undersöker orsakerna härtill och strävar efter att med olika medel inom ramen för företagets resurser vända förlusterna i vinster. Man kan räkna med att djupgående analyser göras av tillgång och kvalitet på råvaror, av efterfrågesituationen och av möjliga rationaliseringar. Först sedan sådana undersökningar visat, att förutsättningarna för den ursprungliga produktionen icke längre föreligga och icke heller kunna antagas återkomma inom en för företaget acceptabel tidrymd, har detta anledning att vidtaga andra åtgärder. Vad som då till en början kommer i fråga är att skapa klarhet i huruvida de värden, som nedlagts i fabriksanläggningar och maskiner samt i strävandena efter att få

en god och fast arbetarstam, kunna utnyttjas för något slag av alternativproduktion, som företaget i övrigt har möjligheter att genomföra. Inte förrän sådana planer helt eller delvis måste överges kommer en fullständig eller partiell nedläggning i fråga. Fördelarna av en sådan måste ju ständigt vägas mot dess kostnader i form av kapitalförluster. Det förhållandet att företaget har stor betydelse för en bygd och dess befolkning utgör regelmässigt ett kraftigt incitament att intensifiera de ansträngningar att behålla fabriken i drift, som förestavats av företagsekonomiska överväganden. Det kan alltså med fog göras gällande, att de ekonomiska intressena i allmänhet gå hand i hand med de intressen, som de anställda och vederbörande kommun kunna ha beträffande driftens upprätthållande. Om det trots allt visar sig, att ett nedläggande ej går att undvika, är detta något som alla parter nödgas acceptera. Alla måste då söka bidra till att avvecklingen göres så smärtfri som möjligt. Konstlade medel kunna visserligen för en tid hindra svårigheterna på den berörda orten, men i så fall på bekostnad av andra viktiga intressen, icke minst nationens hushållning i dess helhet.

Vidare göra motionärerna gällande, att skälig förståelse icke visas företagens anställda, då det gäller information om ett företags aktuella situation och eventuella avvecklingsplaner. Föreningen, som givetvis anser det önskvärt och nödvändigt att sådan orientering ges i så god tid som möjligt, vill bestämt avvisa de av motionärerna framförda beskyllningarna. Det samarbete mellan arbetsgivare, anställda och arbetsmarknadsmyndigheter, som tagit sig uttryck i bl. a. överenskommelserna om företagsnämnder, fungerar enligt föreningens mening väl. Motionärernas yrkanden om offentlig insyn i företagen ha icke fog för sig.

Landsorganisationen, som anlagt uteslutande principiella synpunkter på de problem som aktualiserats av motionärerna, yttrar följande.

Vad gäller frågan om offentlig insyn i de privata bolagen har LO alltid kraftigt understött krav på en ur samhällelig synpunkt önskvärd förbättrad kunskap om företagens ekonomiska förhållanden. De resultat som vanns genom arbetet inom 1947 års insynskommitté har av LO endast betraktats som preliminära. Nämnda kommitté anvisade tre vägar till förbättrad insyn, nämligen utvidgad publik redovisning, förbättrad ekonomisk statistik samt intern information till de i företaget anställda. Den utvidgade publika redovisningen har lett till att aktiebolagen i flertalet fall följer aktiebolagslagens föreskrifter i detta avseende och att de sålunda i förvaltningsberättelsen anger omsättningssumman. Det finns emellertid också exempel då företag underlåter att meddela omsättningssumman trots att sådan upplysning inte skulle vara till förfång för företaget. LO skulle med hänsyn härtill finna det befogat att insynsbestämmelsernas praktiska tillämpning blev föremål för en undersökning. Det kan också vara befogat att försöka genomföra en obligatorisk skyldighet för företagen att uppställa vinst- och förlusträkningen enligt bruttoredovisningsprincipen; det bör erinras om att en övergång till bruttobeskattning av företagen automatiskt skulle få denna effekt. Även i fråga om vinst- och förlusträkningens specificering i övrigt finns åtskilliga andra önskemål som LO i sitt yttrande över insynskommitténs betänkande anförde, nämligen uppgifter om kostnader för råvaror och frakter, reparations- och underhållskostnader, försäljningskostnader m. m. Även i fråga om förvaltnings- och lönekostnadernas uppdelning

och redovisning finns välmotiverade önskemål, som i dag inte tillgodoses genom den publika redovisningen.

Uppgifter beträffande industri- och andelsföretagens intäkter, kostnader och vinster publiceras sedan 1950 av statistiska centralbyrån. Denna statistik har under årens lopp blivit mera fullständig och mera lämpad för sitt ändamål. Ännu är statistiken långt ifrån så rättvisande och så detaljerad att den kan användas för mera ingående analyser av olika branschers och företagsgruppers ekonomiska läge och utveckling. LO skulle också här finna det befogat att vinststatistiken gjordes mera fullständig samt att specialundersökningar genomfördes rörande spridningen i fråga om effektivitet hos de i olika branscher ingående företagen.

Vad sedan gäller den interna informationen till de i företagen anställda har fackföreningsrörelsen försökt komma till rätta med detta problem genom avtalet om företagsnämnder mellan LO och Svenska arbetsgivareföreningen. Tyvärr måste LO konstatera åtskilliga brister i fråga om den interna informationen, även om utvecklingen medfört framsteg även på detta område av samarbete mellan arbetsmarknadens parter.

Med de ovan framförda synpunkterna har LO velat understryka motionärernas önskemål om en förbättrad insyn i företagsamhetens villkor och förhållanden. LO finner det vara en självklar princip att alla företag skall vara jämställda i detta hänseende. De anställda vid alla slags företag, oberoende av ägande- och förvaltningsformen, bör ges tillfälle till en så fullständig insyn som möjligt. På ett motsvarande sätt bör också allmänheten och det allmänna beredas möjlighet till insyn.

Vad därutöver gäller motionärernas förslag om inrättandet av ett samhällsorgan med tillräckliga personella och ekonomiska resurser för att genom industriell expansion ersätta misslyckade enskilda företag är denna fråga alltför vittomfattande och komplicerad för att LO vid detta tillfälle skall kunna ta ställning därtill. Den av motionärerna åsyftade verksamheten sammanhänger i hög grad med arbetsmarknadspolitiken och utgör över huvud en del av fullsysselsättningens problematik. Möjligheterna till och förutsättningarna för att upprätthålla en så stabil sysselsättning som möjligt med bevarad expansionstakt inom näringslivet är emellertid utredningsuppgiften för en rad nu sittande utredningar. Det av motionärerna resta förslaget bör lämpligen hänskjutas till någon av dessa och förslagsvis till stabiliseringsutredningen.

Utskottet

Motionärerna har i de föreliggande motionerna framställt ett yrkande om utredning av den för många anställda och för samhället som helhet så betydelsefulla frågan om full sysselsättning och trygghet i anställningen. Bakgrunden härtill utgör bl. a. det konkreta fall som nedläggandet av Tegefors verks sulfitfabrik i Järpen utgör.

Den bild motionärerna tecknat av vad som förekommit vid denna nedläggning och vid upptagandet av annan produktion har på flera punkter kompletterats och i vissa hänseenden modifierats av vad som framkommit i de remissutlåtanden över motionerna, som avgivits av arbetsmarknadsstyrelsen och Marma-Långrörs aktiebolag. Utskottet anser sig sakna anledning

att i detalj granska och taga ställning till de olika åtgärder som i samband härmed vidtagits eller underlåtits utan får i detta hänseende hänvisa till vad arbetsmarknadsstyrelsen uttalat om att kontakterna mellan arbetsmarknadsstyrelsen och dess lokalorgan å ena sidan samt Marma-Långrörs AB å den andra icke aktualiserat det av motionärerna väckta spörsmålet om behovet av vidgad offentlig insyn i de privata bolagen. I anledning av vad som blivit upplyst i ärendet och i anslutning till vad länsstyrelsen i Jämtlands län anfört anser sig utskottet böra understryka, att nedläggandet av en industri är av så ingripande betydelse för den ort, där den uppbyggts, att det är av största vikt att industriledningens planer i god tid och fortlöpande delgives ej blott de anställda samt berörda statliga myndigheter — däribland arbetsmarknadsorganen — utan också de kommunala organen, vilka ofta i sista hand får bära konsekvenserna av sysselsättningsminskningar. Härigenom skapas bättre förutsättningar för ett grundligt övervägande av de problem som uppkommit och vilka åtgärder som kan ifrågakomma för att motverka olägenheterna av en nedläggning.

Vad härefter angår det principiella spörsmålet om insyn i företagen har detta för de anställdas vidkommande i viss utsträckning lösts genom avtalet om företagsnämnder mellan Landsorganisationen och Svenska arbetsgivareföreningen. Såsom framgår av Landsorganisationens yttrande är man på arbetstagarhåll icke helt tillfredsställd med den interna information som nu lämnas, även om det samtidigt konstateras att utvecklingen medfört framsteg på detta område av samarbetet mellan arbetsmarknadens parter. I den mån önskemål om ändringar framkommer i nu berört avseende synes det böra ankomma på de avtalsslutande parterna att själva överväga dessa. Detta leder fram till att utskottet icke är berett att i detta sammanhang tillstyrka en omfattande utredning om förändringar i lagstiftningen för att möjliggöra större insyn.

När det gäller åtgärder som kan vidtagas vid industrinedläggelser och driftsinskränkningar vill utskottet erinra om att planeringen härav utgör en central uppgift för arbetsmarknadsstyrelsens verksamhet. Sådana åtgärder har såsom styrelsen framhållit till primärt syfte att så snabbt som möjligt bereda den friställda arbetskraften annan sysselsättning på orten eller på annat håll för att undvika uppkomsten av en lokal arbetslöshet. Målsättningen kan härvid uppenbarligen icke sättas så högt att samhället skulle sörja för att full sysselsättning råder inom varje bransch och på varje ort, vilket skulle kunna förverkligas endast under den förutsättningen att näringslivet vore statiskt. För det ekonomiska framskridandet är i stället arbetskraftens rörlighet av största betydelse. Förflyttningar av arbetskraft bör dock ske under största hänsynstagande till de anställdas egna önskemål och i vederbörlig samverkan mellan företagen, de anställda och samhällets ansvariga myndigheter.

Arbetsmarknadsstyrelsens möjligheter att ingripa effektivt vid driftsned-

läggelser sammanhänger nära med styrelsens uppgifter inom lokaliseringspolitiken. Styrelsen har i flera fall förmått övervinna svårigheterna för näringslivet och arbetsmarknaden på en ort genom att tillföra orten ny verksamhet. Härvid har bl. a. statliga stödåtgärder i form av kreditgarantier eller på annat sätt — ofta under medverkan av företagarföreningarna — ifrågakommit. Styrelsen har också i viss utsträckning kunnat utnyttja byggnadsregleringen i detta syfte. Utskottet vill understryka vikten av att arbetsmarknadsstyrelsen får fortsatta möjligheter att under samverkan med offentliga och enskilda organ aktivt verka för en lokalisering som främjar full sysselsättning.

Utskottet vill avslutningsvis framhålla, att de av motionärerna aktualiserade problemen tilldrar sig ökad uppmärksamhet under en allmän konjunkturavmattning. Utskottet anser sig likväl icke kunna förorda att en särskild utredning nu tillkallas rörande frågan om full sysselsättning och trygghet i anställningen. I den mån det gäller åtgärder från det allmännas sida berörande arbetsmarknaden torde hithörande problem bli belysta av stabiliseringsutredningen. Vad gäller övriga frågor har utskottet anledning utgå från att Kungl. Maj:t, som noga följer utvecklingen på arbetsmarknaden, tar initiativet till sådana stödåtgärder som befinner nödvändiga för att trygga sysselsättningen.

Åberopande det anförda hemställer utskottet,

att motionerna I:118 och II:139 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 25 mars 1958

På bankoutskottets vägnar:

F. BOO

Närvarande:

från första kammaren: herrar Boo, Domö, Krügel, Strandler, Mannerskantz och Danmans;

från andra kammaren: herrar Sköldin, Regnéll*, Andersson i Ronneby*, Carlsson i Tibro, Svensson i Stenkyrka, Löfgren*, Hagnell och Nilsson i Östersund.

* Ej närvarande vid justeringen.

Reservationer

1) av herr *Domö*;

2) av herrar *Hagnell* och *Nilsson* i Östersund, vilka ansett att utskottets utlåtande bort ha följande lydelse:

»Mot bakgrund av det aktuella fallet att en koncern (Investment AB Kinnevik) genom sitt dotterbolag (Marma-Långgrör AB) lagt ner en av de få industrier, som finns i Jämtland (Tegefors Verk i Järpen), hemställdes i motionerna I:118 och II:139 att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t begära utredning om de faktiska förhållandena i föreliggande fall. Vidare att utredningen mot bakgrund av de erfarenheter den sålunda skulle kunna skaffa sig genom sina undersökningar, den också skulle ta upp de mera allmänna problemen:

1. Hur man från samhällets sida skall kunna undanröja eller åtminstone minska möjligheterna för alltför egenmäktiga företagsledningar att handla på ett sätt, som inte längre passar in i de krav, som vi i ett modernt demokratiskt samhälle ställer på det privatägda näringslivet.

2. Undersöka om inte den offentliga insynen i privatägda företag bör öka väsentligt för att ge anställda, kommuner och landsting och statsmakt ett bättre utgångsläge, när det gäller att bedöma förutsättningarna för ett upprätthållande av den fulla sysselsättningen i de fall då det privata initiativet inte räcker till för att hålla näringslivet i gång. Målet för kommitténs utredning ansåg motionärerna vara att de enskilda företagen, vilka har lika stor betydelse för sina anställda och för de berörda kommunerna som t. ex. de statsägda företagen, bör bli föremål för lika omfattande insyn, som fallet är med dessa samhällsägda företag.

3. I motionerna hemställdes vidare om att utredningen måtte inriktas på att åt samhället skapa ett organ, som i fråga om personella och ekonomiska resurser är i stånd att genom industriell expansion bidra till att upprätthålla den fulla sysselsättningen, om möjligt direkt på den berörda orten.

Utskottet instämmer med de principiella synpunkter, som framförts i motionerna och anser att en sådan utredning som anförts i motionen, skulle vara värdefull inte bara mot bakgrund av de lokala svårigheterna utan också mot bakgrund av det önskvärda i att på alla sätt för framtiden trygga möjligheterna för en jämn och hög sysselsättning inom näringslivet.

Vad det av motionärerna angivna exemplet på företagsnedläggande beträffar, har Landskommunernas förbund låtit verkställa en utredning beträffande driftsmöjligheterna för Tegefors Verk.

Utredningen har utförts av en tidigare chef för företaget, vilken vid sidan av sin skogserfarenhet och kompetens som jägmästare också har en lång industriell erfarenhet. Utredningen utmynnar i slutsatsen, att verket borde ha kunnat upprätthålla sin verksamhet. I ett remissyttrande från Marma-Långgrör AB säger sig företaget ha utfört »årslånga utredningar» i Tege-

forsfrågan, innan nedläggningen verkställdes. Anmärkningsvärt är dock, att dessa utredningar inte har offentliggjorts eller ställts till de anställdas eller de lokala myndigheternas förfogande, så långt utskottet har sig bekant.

Av det yttrande från Undersåkers kommunalnämnd som bifogats länsstyrelsens i Jämtlands län remissvar framgår, att de kommunala myndigheterna erhållit mycket bristfälliga informationer från företagsledningen. Kommunen var inte ens kallad till den konferens i oktober 1956, vid vilken meddelande lämnades om att Järpen-fabriken skulle upphöra från den 1 april 1957. Av kommunalnämndens yttrande framgår också, att en förfrågan till bolagets styrelse huruvida bolaget var villigt att avyttra Tegeforsverkens samtliga tillgångar för att därmed driften skulle kunna upprätthållas av någon annan »ännu icke givit något resultat eller svar i någon form. Närmaste anledningen till kommunens förfrågan var att det blivit bekant, att spekulant uppträtt.»

Kommunalnämnden framhöll vidare:

»Slutligen vill nämnden poängtera betydelsen av att informationer om inskränkningar o. dyl. inom en industri lämnas kommunen så skyndsamt och direkt som möjligt, bl. a. för undvikande av den ryktesflora som eljest uppstår. Så kan inte anses ha varit fallet beträffande Tegefors Verk. I ett tidigare stadium framhöll kommunalfullmäktiges ordförande för bolagsledningen kommunens oro för utvecklingen. *Härpå svarades, att bolaget inte behövde taga någon hänsyn till kommun och samhälle*, kunde de hålla sina anställda skadeslösa under ett år ansåg sig bolaget ha fullgjort sina förpliktelser. Dylika uttalanden finner nämnden tyda på bristande socialt ansvar och förbättras knappast av att samme industriledare vid ett senare tillfälle framförde förhoppningen, att kommunen icke skulle få alltför stora besvärligheter i samband med omläggningarna.»

LO, som begränsat sitt remissyttrande till att gälla allmänna och principiella synpunkter på de problem som aktualiserats av motionärerna, säger:

»Vad först gäller frågan om offentlig insyn i de privata bolagen har LO alltid kraftigt understött krav på en ur samhällelig synpunkt önskvärd förbättrad kunskap om företagens ekonomiska förhållanden. De resultat som vanns genom arbetet inom 1947 års insynskommitté har av LO endast betraktats som preliminära.»

Med de synpunkter som LO framförde »har LO velat understryka motionärernas önskemål om en förbättrad insyn i företagens villkor och förhållanden. LO finner det vara en självklar princip att alla företag skall vara jämställda i detta hänseende. De anställda vid alla slags företag, oberoende av ägande- och förvaltningsformer, bör ges tillfälle till en så fullständig insyn som möjligt. På ett motsvarande sätt bör också allmänheten och det allmänna beredas möjlighet till insyn.»

En statlig utredning borde enligt motionärernas uppfattning få taga del

av det värdefulla material som redovisats i de av Marma-Långrör omnämnda årslånga utredningarna. Detta krav på ökad samhällelig insyn står i överensstämmelse även med de synpunkter som ovan refererats och vilka framförts bl. a. av den berörda kommunen och av landsorganisationen.

I den statliga utredningen borde också granskas och offentligt redovisas en del omständigheter i samband med nedläggandet av driften vid Tegefors Verk bl. a.

- a) Mot vad Marma-Långrör AB anfört om den bristfälliga kokustrutningen kan anföras, att företaget strax före kriget installerade en ny kokare och 1951 beställde ytterligare en, vilken levererades till företaget, men aldrig blev inmonterad. Normal levnadslängd på dessa kokare skulle ha varit fram till år 1975/80 respektive 1990.
- b) Föremål för utredningens uppmärksamhet bör också bli det förhållandet att Marma-Långrör AB inte upprätthållit en lika omfattande inköpsverksamhet från andra skogar som varit fallet vid Tegefors Verk tidigare. Detta förhållande belyses förutom av de av Marma-Långrör översända skrivelserna också av en artikel i »Länsposten-Jämtbygden» (den 23/11 1956) av förutvarande chefen för Skogsägareföreningen i Jämtland, disponent Otto Sahlin:

»Man ställer sig osökt den frågan: varför inte fortsätta driften vid Tegefors Verk och gå ut på den råvarumarknad man tidigare hade, men som man frivilligt avstått ifrån?»

Det som motionärerna åsyftat och vill ha klarlagt närmare i en offentlig utredning är om det hade funnits möjligheter att visserligen utan lika god vinst ändock upprätthålla en industriell verksamhet inom ett i övrigt industrifattigt län och genom en sådan åtgärd befria medborgarna samt lokala och centrala myndigheter från de bekymmer som följer med en betydelsefull industris bortfall. En annan betydelsefull principiell fråga är vilka rättigheter ett enskilt företag bör ha att nedlägga driften utan att kompensera såväl de direkt berörda människorna som lokala myndigheter för nedläggandets svårigheter.

Om den statliga utredning, som motionärerna hemställt om, skulle finna, att inga behov föreligger för ytterligare insyn i de enskilda företagen eller för andra åtgärder i syfte att för dem försvåra ett nedläggande av en anläggning på sätt som skett i Järpen, uppkommer ytterligare en betydelsefull fråga nämligen om inte samhället bör skaffa sig ett organ med tillräckliga ekonomiska och personella resurser för att kunna skapa nya möjligheter för industriellt liv och för full sysselsättning, där underlaget inom den privata delen av näringslivet sviktat. Även om det är allmänt förståeligt, att en sådan industriell expansion helst bör ske på den av nedläggningen direkt berörda orten, är utskottet dock av den uppfattningen, att sådant i många fall inte kan visa sig möjligt, men att ändock en nystartad industriell verksamhet i samma trakt eller inte alltför avlägset, ofta är ett livsvillkor

för den berörda landsändan. Utskottet vill inte nu ta ställning till hur ett sådant samhällsägt organ borde vara utformat för att effektivt kunna driva industriell verksamhet i avsikt att upprätthålla och trygga den fulla sysselsättningen. Utskottet hemställer mot bakgrund av vad som ovan anförts

att riksdagen med bifall till motionerna I:118 och II:139 måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t föreslå, att en utredning med det snaraste måtte tillsättas för att så snabbt som möjligt komma med förslag i de för många anställda och för samhället som helhet så betydelsefulla frågor om full sysselsättning och trygghet i anställningen, för vilka ovan redogjorts och vilka sammanfattats i punkterna 1—3.»